

VLASTO KOPAČ — DRUGI ČASTNI PREDSEDNIK PZS

ZGODBA O ALPINISTOVEM IZGINOTJU

MARJAN RAZTRESEN

Vlasto Kopač, arhitekt in sodelavec Jožeta Plečnika, član Slovenskega planinskega društva od zgodnjih tridesetih let, v prvih povojnih letih eden od najvnetejših pobornikov za dejansko vključitev alpinizma v slovensko planinsko organizacijo in eden od prvih povojnih predsednikov te organizacije, je za dr. Mihom Potočnikom drugi častni predsednik Planinske zveze Slovenije. Častno listino je prejel 25. novembra na letošnji skupščini PZS.

Častni predsednik Kopač je bil leta 1948 tudi eden od žrtev na političnih zmontiranih dachauskih procesih. Le malokdo ve, da so prišli ponj, ko se je septembra 1947 vrnil z gorá in da si tedaj nihče ni upal nikogar niti vprašati, zakaj so zaprli takrat prvega moža slovenskega planinskega gibanja.

Ko je bila konec lanskega leta na Gorah nad Zagorjem seja Glavnega odbora Planinske zveze Slovenije, je urednik Planinskega vestnika ob očitkih nekaterih, zakaj se je PV skupaj s še nekaterimi redkimi alpinističnimi odseki in Alpinističnimi razgledi zavzel za takrat zaprtega alpinista in člana planinske organizacije Janeza Janšo, ob odločnem zagovarjanju tega dejanja za primerjavo omenil nekdanjega predsednika slovenske gorniške organizacije Vlasta Kopača: ali so mar zdaj še vedno takšni časi, kot so bili takoj po vojni, ko se ni hotel ali si ni upal nihče zavzeti za svojega člana? Ob nadaljnji razpravi so nato nekateri člani GO menili, da bi bilo treba Kopača zaradi njegovih zaslug v planinstvu imenovati za častnega predsednika PZS.

AKADEMSKA SKUPINA SPD

»Konec leta 1946 sem postal predsednik Odbora za planinstvo pri Fizikalni zvezi Slovenije,« nam je pripovedoval Vlasto Kopač, »in član sekretariata FZS. Dr. Joža Pretnar je s koncem vojne prenehal biti predsednik Slovenskega planinskega društva, prvi povojni predsednik novo imenovanega Odbora za planinstvo je postal dr. France Avčin, potem sem to funkcijo prevzel jaz, za menoj pa je postal predsednik novo ustanovljene Planinske zveze Slovenije Fedor Košir. V to kombinacijo sem prišel, ker sem bil pred vojno kot plezalec aktiven v Akademski skupini SPD na Univerzi, katere prvi predsednik je bil Janez Gregorin — po domače Šteblajev Johan, jaz pa podpredsednik. Ta skupina je nastala leta 1937 zato, ker poleg Skale ni bilo nobene druge organizacije, v kateri bi se zbirali plezalci. Čeprav smo bili študentje člani SPD, je imel naš predstavnik v GO SPD Zdravko Vrhunec le posvetovalni glas, ker so mlade gledali nekoliko drugače kot jih danes, posebno pa plezalce, kajti politika SPD je bila pred vojno usmerjena večji del v gospodarstvo in klasično planinstvo. Naša skupina je plezala v domačih gorah in tudi kulturno delovala na planinskem področju. Med drugim smo leta 1940 izdali panoramsko perorisbo Razgled z Grintovca (obsega 360 stopinj), ki sem jo narisal jaz, z vrha gore pa mi je Rudolf Badjura za vrhove na Koroškem pripovedoval prava slovenska imena. Poleg njega sta pri imenoslovju Razgleda sodelovala še inženir Pardubsky in moj plezalni tovariš Boris Režek.«

*Mirne, zadovoljne, duhovno bogate božične praznike
in zdravo, uspešno, razumevanja polno novo leto 1990,
v katerem naj bi se izpolnile vsaj najpomembnejše želje,
želita vsem sodelavcem, bralcem in njihovim najbližjim*

*uredništvo in uprava
Planinskega vestnika*

Častni predsednik PZS Vlasto Kopač

Lani je Vlasto Kopač poskrbel, da so pri PD Kamnik panoramo ponatisnili in jo prodajajo v Zoisovi koči na Kokrskem sedlu.

DURMITOR — IN NATO VOJNA

»Poleg tega,« nadaljuje naš sogovornik, »je Akademska skupina sestavila prvo kartoteko prvenstvenih plezalnih vzponov v Sloveniji, katere avtorja sta bila Karel Tarter in Zdravko Vrhunec. Kartoteka je bila še pred leti v Planinski zvezi, sedaj pa je med muzejskim gradivom. Nadalje je naša skupina poslala marca leta 1940 prvo zimsko alpinistično odpravo v Durmitor, ki jo je vodil takratni predsednik skupine Cene Paderšič, člani pa so bili Daro Dolar, Tone Dovljak, Bojmir Filipič, Cene Malovrh in jaz. Opravili smo prve zimske pristope na durmitorske vrhove, med drugim na Bobotov Kuk, s Cenetom sva pozimi prva preplezala greben Bezimeni vrh — Bobotov Kuk; zaradi teh vzponov smo Slovenci zrasli v očeh durmitorskih Črnogorcev, ki so takrat tam tudi pozimi še hodili v opankah in so prvič pri nas videli dereze, cepin in gozdarje.« Zatrjevali so, da »otkako svijet stoji, gore zimi još nitko živ bio nije«.

Ob spominih na Durmitor je Vlasto Kopač povedal prikupno anekdoto o tem, kako je Vinko Paderšič-Batreja, Dolenjec izpod Gorjancev, zdaj narodni heroj, dobil ime Batreja. »Ko smo zjutraj vstajali pod Durmitorjem,« pravi V. Kopač, »je bila navadno še tema in Vinko je vprašal v pristnem dolenskem narečju: »Ki je muja batrēja?«, kar je pomenilo »kje je moja baterija« — in tako je postal Batreja.«

»Takoj po okupaciji Slovenije sem začel delati v ilegalni dokumentni in grafični tehniki KPS v Ljubljani, vse dokler me ni domobranska politična policija 20. oktobra 1943 aretirala na cesti in me januarja leta

1944 poslala v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder sem se v začetku junija 1945 vrnil v Ljubljano in spet začel delati v planinstvu. Leta 1946 smo postavili bivač pod Skuto po mojem načrtu in spomenik padlim planincem v Kamniški Bistrici. Bivač smo postavili kot zavetišče za alpiniste, da bi tam lahko dalj časa bivali, vadili in plezali v Skuti in v severnih stenah v Logarski dolini, kar naj bi bila priprava za naše bodoče alpinistične odprave v Centralne Alpe, kajti na odhod v Himalajo takrat še nismo mislili niti v sanjah.«

Konec leta 1946 je bil Vlasto Kopač na občem zboru Fizikalne zveze Slovenije na Taboru v Ljubljani določen (takrat še niso volili) od Fizikalne zveze za predsednika Odbora za planinstvo. Stvari se je lotil najresneje in najprej dosegel, da se je poleg planinstva začel razvijati in uveljavljati tudi alpinizem, posledica te usmeritve pa je bila, da se je odbor preimenoval v Odbor za planinstvo in alpinistiko, nakar so pri planinskih društvih začeli ustanavljati alpinistične odseke, začeli organizirati gorsko reševalno službo, plezalne in reševalne tečaje, pa tudi »alpinjade«, ki so bile množični pohodi po lažjih plezalnih smereh (eno od teh je po Siji Brane vodil tudi pokojni doktor Milan Hodalič).

ZAPORNIK V IMENU LJUDSTVA

Popolnoma nepričakovano in ne da bi karkoli slutil, se je Kopačevo planinsko predsednikovanje nehalo. »Ko sem se

namesto komentarja

DNEVI PLANINCEV

Še pred nekaj leti je bilo veliko zanimanje za organiziranje dneva planincev, osrednjega srečanja slovenskih gornikov. Zadnje leto je bil obisk na dnevu planincev sicer rekorden, zanimanje za organizacijo te prireditve pa razmeroma majhno. Zato so na eni od zadnjih sej Glavnega odbora Planinske zveze Slovenije razpravljali o tem, kaj in kakšni naj bi bili v prihodnje dnevi planincev.

Naj spomnimo, da je zamisel o takšnem dnevu nastala leta 1968, ob zasledbi Češkoslovaške. Takrat so tudi v slovenskih planinskih krogih premišljali o tem, kaj bi bilo, če bi se Sloveniji zgodilo isto, kar se je Češkoslovaški. Tako je dal menda dr. Miha Potočnik idejo, naj bi (za vajo) na določen dan v letu, nemara drugo septembrsko ne-

konec septembra 1947 vrnil z zveznega tečaja za alpinistične inštruktorje, ki je bil v Vratih in Severni steni Triglava in ki ga je vodil Joža Čop, pomagali pa so mu jesenjski alpinisti, so ponoči 2. oktobra prišli sem, v tole stanovanje, v miličniške uniforme oblečeni udbovci in me „povabili“ s seboj. V Centralnih zaporih UDV so mi povedali, da sem v imenu ljudstva aretiran ...»

Deset mesecev pozneje, avgusta 1948, je bil po dolgotrajnih, mučnih in krutih zasliševanjih obsojen na smrt z ustrelitvijo na popolnoma skonstruiranem dachauskem procesu in čez nekaj dni pomiloščen na 20-letno zaporno kazen s prisilnim delom, z zaplenbo imovine in odvzemom državljanskih pravic. »Pobrali so mi vso mojo osebno imovino: plezalno vrv, cepin in nahrbtnik, dereze in plezalno železje pa so pustili, saj niso vedeli, kaj bi s tem počeli. Pobrali so tudi moje risalno orodje in mi ga pozneje v zaporu vrnili.«

Že nekaj dni po znižanju kazni na 20 let so namreč Vlasta Kopača poslali na delo v projektivno risalnico v ljubljanskih zaporih na Miklošičevi cesti. Od tam so ga pozneje poslali na delo v projektivno risalnico v centralnih zaporih na Poljanskem nasipu, kjer se mu je pripetilo nekaj presenetljivega, kar ga je posredno spet povezovalo z njegovimi gorami.

ARESTANT — KARTOGRAF

Nekega dne ga je marica odpeljala v zapore na Miklošičevi cesti, katerih upravitelj je bil takrat planinec in oficir Udbe

Stane Kersnik. Tam so ga v upravnikovi pisarni čakali podpredsednik Planinske zveze Pogačnik, po katerem se imenuje Pogačnikov dom na Kriških podih, in geografi dr. Valter Bohinc, prof. France Planina in Kopačev stari hribovski prijatelj prof. Cene Malovrh. Prišli so z željo, da bi Kopač narisal zemljevid, karto Julijskih in pozneje še Kamniških in Savinjskih Alp, ki bi jih izdala in založila PZS.

Vlasto Kopač je to delo z veseljem sprejel: ta naloga ga je vsaj posredno spet povezovala z gorami. Po rednem osemurnem delu v Centralnih zaporih je risal karto Julijcev, se vsak teden sestajal z omenjenimi geografi v Kersnikovi pisarni in v nekaj mesecih izdelal za tisk risbe za karto Julijskih Alp v štirih barvah in v merilu 1 : 750 000.

»Pri tem delu so se sproti pojavljali problemi,« pravi Vlasto Kopač, »kajti Tumovo imenoslovje Julijskih Alp, po katerem sem se ravnal, se ni vedno ujemalo z imeni na vojaških specialkah, po katerih sem delal, popravkov pa so bile potrebne tudi nekatere višinske kote.«

Ko so bile matrice za Julijce izdelane, je PZS želela še karto Kamniških in Savinjskih Alp v enakem merilu. Tej karti je Kopač dodal še peto barvo: zelene gozdove. »Izdolovanje karte Kamniških Alp sem prevzel še s posebnim veseljem,« pravi naš sogovornik, »saj sem bil v Kamniških tako rekoč doma in sem dobro poznal tamkajšnji gorski svet, marsikje do odročne stezice.«

Tako je delal do aprila 1952. leta, ko je nekega dne prišel Stane Kersnik v zapore

deljo, planinci zasedli vse vrhove v Sloveniji in se točno opoldne spomnili, morda kar vsak pri sebi, nasilnih dejanj, tudi okupacij, kar nikakor ni v skladu z listino o človekovih pravicah. Potem se je vse skupaj tako obrnilo, da so se slovenski planinci leta 1969 zbrali na osrednji proslavi na Bavškem Grintovcu, nato pa so bila naslednja leta naslednji kraji prizorišča osrednje slovenske planinske proslave: Prtovč pod Ratitovcem, Kamniška Bistrica, Završnica pod Stolom, Bovec, Mežica, Sviščaki, Kal nad Hrastnikom, Gornji Petrovci v Pomurju, Luče oziroma Loka pod Raduho, Boč, Aljažev dom v Vratih, Krvavec, Lisca, Zasipska planina v Krmi, Miklavž na Gorjancih, Rogla, Mozirska planina oziroma Golte, Ermanovec, Janče in Vogar.

Čeprav je Planinska zveza Slovenije razpisala natečaj za dan planincev 1990, do razpisnega roka ni dobila kandidatov. Tako so na glavnem odboru predlagali marsikaj: da bi, na primer, poskusili pripraviti vsakoletni dan planincev na območju tistega planinskega

društva, ki slavi čimvišjo okroglo obletnico, da bi ga organizirali v manj znanih gorskih predelih in vsekakor na nadmorski višini več kot tisoč metrov, da bi moralo biti do prizorišča osrednje proslave vsaj tri do štiri ure hodá, po možnosti z več smeri — ali pa, kot je dr. Potočnik ponovil zamisel izpred približno dveh desetletij, naj bi na določeno nedeljo planinci »zasedli« vse slovenske vrhove.

Od konkretnih predlogov pa je bilo slišati, naj bi bil prihodnje leto dan planincev nekje na avstrijskem Koroškem, na enotnem slovenskem kulturnem prostoru; prihodnje leto bo namreč 90 let od ustanovitve koroško zilijske podružnice Slovenskega planinskega društva, kar je vsekakor dovolj velik vzrok za takšno slavo v tem predelu.

Verjetno bi morala v tem primeru osrednja slovenska planinska organizacija organizatorjem izza meje priskočiti tudi finančno na pomoč.

Pa saj bi enkrat lahko, saj je doslej tem svojim članicam dala bore malo.

M. R.

na Poljanskem nasipu in mu povedal, da bo Kamniške Alpe lahko dokončal doma — in mu dal roko. »Verjel sem mu, da me bodo res izpustili,« pravi častni predsednik PZS Kopač, »kajti štiri leta in pol mi kot arestantu nihče z druge strani zaporniških zidov ni dal roke.«

SPOMINI NA PLANINCE

Aprila 1952 so ga izpustili domov, vendar je bil še vedno brez državljskih pravic in štiri leta zanj ni bilo službe. Nekaj je zaslužil s tem, da je risal karte in prospekte za Turistično in Avto-moto zvezo Slovenije in Jugoslavije. »Šele leta 1956 sem se lahko honorarno zaposlil v Zavodu za spomeniško varstvo Okrajnega ljudskega odbora, postal leta 1963 direktor tega zavoda in od tam leta 1969 odšel v pokoj.«

Ali mu je Planinska zveza Slovenije, organizacija, katere predsednik je bil, lahko kakorkoli pomagala v najhujših letih njegovega življenja? Iz takratnih in poznejših števil Planinskega vestnika ni mogoče prav ničesar prebrati o »primeru Kopač«, ko so ga zaprli, je popolnoma neopazno odšel tudi s planinskega prizorišča — kot da ga nikoli ne bi bilo.

Vendar ima iz tistih let nekaj svetlih, neizbrisnih spominov.

»Nikoli ne bom pozabil,« pravi, »ko me je upravnik zaporov nekoč poklical in mi dal paket, rekoč, da so ga prinesli zame Jeseničani. V njem so bile klobase, zaseka, konzerve in sladkor, na ovitku pa so bile z okorno roko napisane tri besede: Od Joža Čopa. Nisem še dobil darila v življenju, ki bi me tako ganilo, kot me je tisto Čopovo.«

Drug spomin je manj prijeten: »Ko sem bil spet na svobodi, sta šli moji karti Julijske ter Kamniške in Savinjske Alpe v tisk — in tedaj je nastal v tiskarni problem, ker je takratni Glavni odbor PZS na predlog enega od članov sprejel soglasen sklep, da moje ime ne sme biti natisnjeno na karti, ker sem bil obsojen na dachauskem procesu in tudi nimam državljskih pravic. Brž ko je Cene Malovrh zvedel za to, je šel s Pogačnikom k dr. Marjanu Breclju, takratnemu predsedniku Planinske zveze Jugoslavije, in mu razložil zaplet na PZS, nakar je Breclj dejal: »Če je Kopač karto narisal, naj se tudi podpiše!« — Sicer pa mi je tiskar Jaka iz Šentvida dejal, ko so mu sporočili, da bo treba moje ime na že natiskani karti pretiskati s črno barvo, da bi pretiskali tako, da bi bilo ime kljub pretisku še mogoče prebrati. Zanimiv je konec te zgodbe: ko je Glavni odbor PZS zvedel za Brecljevo mnenje, se je z njim soglasno strinjal...«

Takoj ko je Kopač prišel iz zapora, je šel v »svoje« Kamniške planine in tam mu je eden od bratov Erjavškov, znanih gorskih

Član Akademске skupine SPD Vlasto Kopač

reševalcev, povedal, da je nekdo iz PZS (povedal je tudi ime) o njem »grdo govoril«. »Zanimivo je, da je o tem 'grdem govorjenju' vedel tudi notranji minister Boris Kraigher. Ko je šla moja žena Zora leta 1952 k njemu na pogovor zaradi obnove mojega procesa, ji je dejal, da ga bom lahko sam zahteval, ko pridem ven, vendar bi želel, da ne bi jaz začel kakšne kampanje proti tistim planincem, ki so me klevetali — in je naštel nekaj imen, med njimi tudi tistega, ki je v Stahovici o meni 'grdo govoril'.«

DELO ZA PZS

Vendar ga uradna Planinska zveza po odpustitvi iz zapora ni sprejela niti v delo Gorske reševalne službe, katere organizator in član je bil pred aretacijo, niti v delo Planinske zveze, »dokler ni postal predsednik dr. Miha Potočnik, ki me je spet pritegnil k delu pri urejanju in postavljanju razstav PZS, GRS in odprav v tuja gorstva, oblikovanju praporov, značk, priznanj itd. Podobne naloge sem opravljal tudi v Gorski reševalni službi, ko je bil njen predsednik Bine Vengust. Funkcionar PZS pa nisem bil nikoli več.«

Za svoje delo v planinski organizaciji je bil Vlasto Kopač odlikovan z Redom zaslug za narod s srebrnim vencem, ki mu ga je izročil takratni predsednik slovenske vlade Stane Kavčič, »kar je moje edino državno odlikovanje«, PZS mu je podelila zlati častni znak PZS, Gorska reševalna služba pa častni znak GRS.

Konec petdesetih let je Vlasto Kopač na pobudo dr. Marijana Dermastie začel načrtovati turistično Veliko planino in se v tistih letih, ko je bilo pri nas moderno graditi v hribih (na primer na Pokljuki, Voglu, Pohorju in drugod) velike hotele,

odločil za graditev manjših lesenih planinskih koč, grupiranih v zaselke, ki se po obliki in konstrukciji naslanjajo na avtohtono pastirsko arhitekturo. Tako stoji zdaj po njegovih načrtih na Veliki planini, ločeno od pastirskega območja, šest turističnih zaselkov s 140 planinskimi kočami s skodlasto kritino, lociranih v skalnatem, z rušjem poraslem svetu, ki ni za pašo.

MORALNA OPORA V GORAH

Uradna Planinska zveza Slovenije je bila v najtežjih časih Kopačevega življenja previdna: ni sicer ničesar ne pisala, ne govorila proti njemu (sem pa ne štejejo posamezniki), vendar hkrati ni ničesar naredila za svojega člana in predsednika. »Pač,« pravi sedanjí častni predsednik PZS Vlasto Kopač. »Ko sem bil še v zaporu in ko sem za Zvezo narisal Julijce, je PZS, katere gospodarstvo je takrat

vodil Tone Škrajnar, izplačala nekaj honorarja moji ženi, kar je bila tedaj vsekakor dobrodošla pomoč.«

»Tistih težkih povojnih let se je danes oprijel vzdevek 'svinčeni časi', ko so se ljudje bali drug drugega ter vsak zase in za svoje, bili previdni in čuječi v besedi in ravnanju, pa zato nihče ni hotel tvegati. Zame je bila krepka moralna opora tovariški in prijateljski odnos do mene, ki so ga izražali gorjanci in drvarji v Grintovcih, pastirji na Planini, oskrbniki v Kamniških in večina alpinistov.

Šel sem spet v gore, kjer sem si opomogel in se postavil na noge. Lotil sem se svojega poklicnega dela in po malem pisal in risal v Planinski vestnik.«

Gore so našega častnega predsednika pogosto neposredno in še pogostejše posredno reševale, ko je bil najbolj potreben reševanja iz temno sivih življenjskih in duševnih situacij.

DARILO OB STOLETNICI SLOVENSKE JAMARSKE ORGANIZACIJE

SLOVENSKO TISOČMETRSKO BREZNO

Le nekaj dni pozneje, ko so slovenski jamarji in raziskovalci krasa v Postojni na osrednji proslavi zaznamovali stoletnico organiziranega jamarstva na Slovenskem, se pravi stoletje slovenske jamarске organizacije, se je na Rombonu v Julijskih Alpah, na višini nekaj več kot dva tisoč metrov, zgodilo tisto, kar so slovenski jamarji željno pričakovali že vrsto let: na slovenskem ozemlju je bila dosežena v kraškem breznu globina več kot tisoč metrov. Tako je Jugoslavija postala deveta država na svetu, kjer je jamarjem uspel tak podvig; pred tem so namreč dosegli takšno globino samo v Franciji, Španiji, Avstriji, Italiji, Švici, Sovjetski zvezi, Mehiki in Alžiriji. Dne 21. oktobra letos so Italijanski in slovenski jamarji v Breznu velike razpoke (Veliko sbrago) dosegli globino okoli 1100 metrov, vendar se brezno še nadaljuje. Sedanja natančna globina bo znana, ko bodo preračunali vse višine, razdalje in naklone, ko pa bodo sedanje visoke vode odtekle in ko bo zima uklenila Alpe v snežen in leden oklep, bodo jamarji ponovno odšli v brezno in poskušali to globino še povečati.

REKORDNA GLOBINA 1100 METROV

Kot pripoveduje Gregor Pintar, član Društva za raziskovanje jam Ljubljana, ki se je z italijanskimi kolegi udeležil rekordnega spusta in tako osebno prisostvoval novemu jugoslovanskemu globinskemu jamarškemu rekordu, je vhod v to brezno, ki je iznenada postalo slovenski in jugo-

Najgloblje jame na svetu

1. Sistem Jean Bernard (Savoja, Francija) 1535 m, 2. Patjuhin (Kavkaz, Sovjetska zveza) 1508 m, 3. Puerta de Illamina-Bu 56 (Španija) 1408 m, 4. Sistema del Trave (Španija) 1381 m, 5. Snežnaja (Abhazija, Sovjetska zveza) 1353 m, 6. Sistem Pierre Saint Martin (Pireneji, Francija, Španija) 1342 m, 7. Laminako steak (Navarra, Španija) 1338 m.

* * *

Na svetu je zdaj 20 brezen, katerih globina je večja od 1100 metrov. Pri sedih v Italiji, kjer je kras podoben slovenskemu in jugoslovanskemu, vendar so tam bolj navdušeni jamarji, ki posvečajo več časa jamarškim raziskavam kot naši, so doslej v petih breznih prodrli več kot 1000 metrov globoko.

slovanski rekord, na pobočju Črnelških vršičev, ki so del Rombonskih podov. Dokaj majhnemu navpičnemu vходу sledi vrsta sorazmerno ozkih vertikal do globine 230 metrov, ki so prekinjene s številnimi policami in so brez vode, spust pa ovirata le dve ožini v globini 110 in 230 metrov.

»Malo nižje,« pripoveduje, »pa zaslišimo v vzporednem breznu vodo: to je začetek 250-metrске enotne vertikale, katere dno je že v globini 520 metrov. To je najgloblje notranje brezno pri nas, ki preseneča tudi